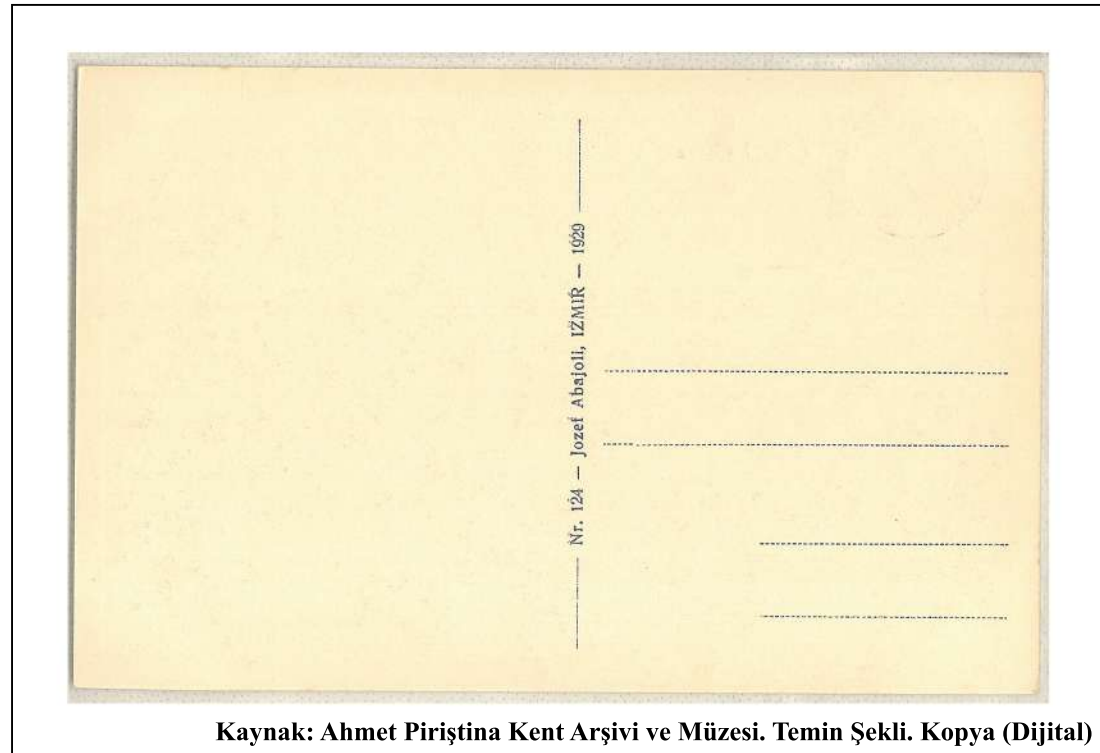

1. ÖDÜL - LEMAN ÖZGÜR

Bir Kartpostalın Düşündürdükleri: İzmir’de Cumhuriyet’in Mekânsal Belleği

Kaynak: Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi. Temin Şekli. Kopya (Dijital)

Kaynak: Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi. Temin Şekli. Kopya (Dijital)

“CÜMLE” KAPISINDAN “KON”AK MEYDANINA: İADE-İ ZİYARET

1929 yılının modern İzmir’ine ait bu kartpostalda; mesaj, el yazısı, adres, damga pulu, alıcı ve gönderen kimlikleri bulunmayıp şehirli bir İzmir kimliğinin temsili olduğu görülmektedir. Kartpostalın öznesi bir liman kenti olan kozmopolit İzmir’in Konak Meydanı’dır. Bu imajda, şehir sadece bir arka plan değil, aynı zamanda kolektif anıları ve kimlikleri şekillendirmede ve aktarmada aktif bir katılımcı haline gelmektedir. Bu sebeple bu kartpostal, öznesi aracılığıyla gündelik hayatı, ulusal ve siyasal modernleşmede önemli bir yere sahip bir şehrin meydan imgesi üzerinden temsil etmektedir.

Fotoğrafta, kentin Batılılaşmayı yansıtan ilk kamu binası olarak bilinen Kışla-i Humayun (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023), diğer bir adıyla taşlarının sarı renginden yerel adını almış Sarı Kışla görülmektedir. Konak Meydanı, şehrin merkezi olarak mekânsal ilk sınırlandırılmasını ve düzenlemesini Kışla-i Humayun yapısıyla; meydan olma niteliğini ise bugün kentin de sembolü olan Saat Kulesi’nin inşası ile kazanmıştır (Gürel, 2018). Kartpostalda bu iki yapıyı yan yana göremek de bu yapılar İzmir kent kimliğinin önemli sembollerinden olmuştur. Kartpostal, İzmir’in denize açılan görkemli meydanı, ordunun gücünü simgeleyen U biçimli Sarı Kışlası ve Hükümet Konağı ile modern kentin gündelik bir anını fotoğraflamaktadır. 1929 yılında yaya ve taşıtların ortak kullanımına açılan meydanda (Zengel, 2007) nizami şekilde konumlandırılmış otomobiller de dikkat çeker.

Osmanlı yönetimi, İzmir’in bir liman kenti olması nedeniyle kışlanın kente hâkim bir noktada bulunmasını ve imparatorluğun ihtişamını hissettirecek büyüklükte olmasını özellikle istemiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023). Bu sebeple ön yüzünde Sarı Kışla’nın yanı sıra devleti temsil eden yapılar olan bu kartpostalın, gücün ve modernitenin bir göstergesi olabileceği düşünülebilir. Kartpostalların, özellikle de devlet eliyle üretilmiş ve çoğaltılmış olanların, hâkim ideolojik yaklaşımı ve mevcut iktidarın gücünü temsil ettiği göz önüne alındığında (Batuman, 2015); İzmir’de de modernitenin en yerinde temsillerinden olan Konak Meydanı’nda kadraja giren bu yapıların İzmir kentinin temsili olarak kartpostallarda yer alması olağandır.

Kartpostal, Çocuk Esirgeme Kurumu’nun “İzmir Merkezli” mührünü taşıyan bir Fuar Hatırasıdır. Bu yazıya konu olmuş ve seri üretilmiş olan bu kartpostallardan 124 numaralı, devlet tarafından dönemin fotoğrafçılarına hazırlanmış olan sembolik ve görsel bir anlatıdır. Kartpostalın arka yüzünde fotoğrafın editörü olan Juzef Abajoli adının yazıldığı görülmektedir. Batuman (2015) yerel fotoğrafçıların gündelik hayatın içinden daha objektif bir bakış sunduğunu ifade etse de bu kartpostalda İzmir şehrine yerlisi olmayan bir fotoğrafçı gözünden imaj verilmiştir. Bu fotoğraflamanın gerçeği yansıtmaya biçimi ve seri üretim kartpostalların devlet kontrolünde ideolojik bir yaklaşımının olması gündelik hayatı doğrudan ifade ediş şeklini şaibeli kılar. Bununla birlikte bahsi geçen fotoğraf, şehri tanrısal bir perspektiften ele almayı, devletin ve ordunun gücünü yerlinin bakışına yaklaştırmış ve gündelik olanın izlerine de yer vermiştir. Her ne kadar fotoğraf gündeliği anlatıp soğuk ve steril bir çerçeveye çizmesede de 1950’lerde halkın modern imajı, kıyafetleri ve şehirli görüntüsünün İzmir’in her mekânında burada temsil edildiği gibi bir silüete büründüğü şüphelidir. İzmirli kimliğinin manipüle edilecek şekilde yansıtılması, kontrollü bir yaklaşımdır.

1950’lerin modernleşme sürecinde gerçekleşen proje yarışmalarının sonucunda Askeri Kışlanın yerine bu alanda kamusal binalarla eklenmesi öngörülen eğlence mekânları ile ticari bir kimlik oluşturulmaya çalışıldığı belirtilir (Zengel, 2007). Kışla binasının 1955’te yıkılması ile kent belleğinin önemli bir parçası kaybolmuş, ardında bıraktığı ve uzun zaman anlamını bulamayan boşluk (Alpaslan & Gülen, 2019), Ersen Gürel’in “kentsel alana mekânı iade etmek” ifadesi üzerinden mekânsallaştırılmıştır. İzmir’in Sarı Kışlasının yerini günümüzde boş bir meydan devralıyor. Yokluklarıyla ve boşluklarıyla geçmişin izlerini kente iade eden, diğer bir deyişle “eski yapının kırgın ruhunu set duvarları ile serbest bırakan” (Biçer, 2013) bu yapma yaklaşımı, bir şeyin yokluğunun varlığı kadar anlam ifade edebildiğini aktarmaktadır.

“Tamamen hayatın akışına kendimizi kaptırdığımızda, çoğu zaman bizi çevreleyen nesnelere gerçek anlamını kavrayamayız, ancak bu nesnelere ölümlerimizden aniden çıkarılmasıyla gerçek değerleri ortaya çıkar” der Duggan ve Gandolfo (2011). Alıcısı bile olmayan bu kartpostalın öznesi olan Konak Meydanı’nın, geçmişi ile bugünü arasındaki boşluğu dolduran bir etkisi vardır. Bu kartpostalda bir kişiye ait bir mesaj bulunmasa da bazı şeylerin varlığı kadar yokluğu da bir mesaj verebilir. Yüzünde yazılı bir adresi gözle görülmesi de bu kartın alıcılarının gelecekte olduğu ve bu yerin bir şeylerin yokluğu üzerinden geçişini hatırlatmaya veya mesajını iletmeye çalıştığı anlamı çıkarılabilir. Kartpostalda boş kalmış mesaj bölümüne iştirilmiş bir yazı olarak bu metin, geçmişi şimdiki hatırlayarak gelecekte geçmişi yeniden anlatmak ve aktarmak için yazılmış bir iyi dilek mesajıdır. Şehrin belleğindeki boş mekâna “kon”durulmuş bu meydana, gelecekte bir alıcısının geçmişine iade-i ziyaretidir.

Unutmadan yapmayı dileyenlere.

Alpaslan, H. İ., & Gülenç, A. (2019). The Construction Phases of Izmir Sarıkışla. Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 19(1), 30–46. <https://doi.org/10.22520/tubaked.2019.19.002>

Bachelard, G., Jolas, M., & Stilgoe, J. R. (2014). The poetics of space.

Batuman, B. (2015). Gazes in dispute: Visual representations of the built environment in Ankara postcards. Journal of Architecture, 20(1), 21–46. <https://doi.org/10.1080/13602365.2014.1003955>

Duggan, J. A., & Gandolfo, E. (2011). Other Spaces: migration, objects and archives. Modern Italy, 16(3), 315–328. <https://doi.org/10.1080/13532944.2010.507931>

Glassie, H. (1999). History. In Material Culture (pp. 4–39). Indiana University Press.

Gürel, M. Ö. (2018). Modernization and the Role of Foreign Experts. Source: Journal of the Society of Architectural Historians, 77(2), 204–222. <https://doi.org/10.2307/26502553>

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2023). Visit İzmir Hakkında. <https://www.visitizmir.org/tr/Destinasyon/14786>

Miller, D. (1998). Material cultures: why some things matter. UCL Press.

Zengel, R. (2007). “Dönüştürülmüş” Bir Meydan: İzmir Konak Meydanı’na Analitik Bir Yaklaşım. Mimarlık. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=52&RecID=1290>